

quod ædificauit Herodes: aliud, quod circa templum sacerdotes. Mansit itaq; secundum templum: etsi totum quod extrinsecus erat, cum toto interno uocaretur templum. Nec mirum si illud in aduentu Messæ, qui instabat & in foribus erat, fuit sic decoratum: ut quod suscepturum erat illum cum alma uirgine puerpera matre, in ipso præsentatum, & in reditu ex Aegypto, puerum duodennem sapiëntia dei plenum, & in medio sacerdotum admirabilem, & toties peregrinum, & tandem uirum factum, in eo prædicantem, & miracula operantem, atq; id Esaiæ implentem: De Sion exhibit lex, & uerbum domini de Hierusalem. Neque enim crediderim, alia de causa id uoluisse deum ab Herode fieri: etsi id neque ipse, neq; populus intelligeret. Sed de his satis. Et subdit Ioannes, multos tunc in dominum credidisse, dicens. ¶ Cum autem esset IESVS Hierosolymis in pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius, uidentes signa eius quæ faciebat. Ipse autem IESVS non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes, & quia opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine. Ipse enim sciebat quid esset in homine. ¶ In ea paschali celebritate, in qua sacerdotes signum ab eo petebant, multa signa fecit dominus: adeo ut tunc multi in nomine eius crediderint, ea uidentes mirabilia. Verum, signa non fuerunt ijs, quibus dixit: Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud. nam signis illis non crediderunt, neque ea pro signis diuinæ uirtutis habuerunt: ut qui mortem eius cupiebant, & qui iuxta uerbum domini, ipsum morti adiudicauerunt. Et de his dicitur, quod IESVS non credebat seipsum eis, hoc est quod non committebat seipsum potestati eorum: non autem de illis qui crediderant in nomine eius. Et cur seipsum non credebat eis? Quia ipse nouerat mentes hominum, & abditas uoluntates: quo deus esse declarabatur, cuius proprium est corda & renes scrutari: & qui opus non habet, ut quis de homine testimonium ferat, cum ipse apertissimè sciat quicquid, siue bonum siue malum, fuerit in homine. Det nobis igitur deus sic in nomine filij sui credere, ut ipse credentibus nobis se credat: & sit habitator mentium nostrarum, illuminator tenebrarum, & omnium languorum mirificus expulsor: & confitentibus insuper quod ipse est deus noster, saluator noster, & redemptor noster. Cui cum patre & spiritu sancto, laus & honor, & gloria, in perennia seculorum secula. Amen.

CAPVT TERTIVM.

Rat autem homo ex pharisæis Nicodemus nomine, princeps Iudæorū. Hic uenit ad IESVM nocte, & dixit ei: Rabbi, scimus quia à deo uenisti magister. Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit deus cum eo. Respondit IESVS, & dixit ei: Amen amē dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, nō potest uidere regnū dei. Dicit ad eū Nicodemus: Quomodo potest homo nasci, cū sit senex? Nūquid potest in uentrē matris suæ iterato introire, & renasci? Respondit IESVS: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum dei. Quod natum est ex carne, caro est: et quod natum est ex spiritu, spiritus est. ¶ Non mireris quia dixi tibi: oportet uos nasci denuo. Spiritus ubi uult spirat, & uocē eius audis: sed nescis unde ueniat, aut quò uadat. Sic est oīs qui natus est ex spiritu. Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quō possunt hæc fieri? Respondit IESVS, & dixit ei: Tu es magister in Israël, & hæc ignoras? ¶ Amē amē dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod uidimus testamur, &

17	ascendit ἀναβέβηκεν præteritum.	27	male φαῦλα mala	ἐκ τῆς γῆς è terra
20	in ipso ἐν αὐτῷ in ipsum	31	Salim, τοῦ σαλήμ Salem	44 Qui autem acceperit ὁ λαβὼν Qui accepit
21	daret, ἔδωκεν dederit	42	super omnes ἐπάνω πάντων supra omnes, supra omnia	44 signavit, ἔσφραγισεν figillavit, obsignavit
24	in nomine ἐν τῷ ὀνόματι accusatiuus.	42	de terra	48 manet μενεῖ manebit

COMMENTARIUS IN CAPVT TERTIVM.

S
 Vbdiit Ioannes de Nicodemo, qui uenit nocte ad IESVM, dicēs. ¶ Erat 22
 autem homo ex pharisæis, Nicodemus nomine, princeps ludæorum.
 Hic uenit ad IESVM nocte, & dixit ei: Rabbi, scimus quia à deo uenisti
 magister. Nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit de
 us cum eo. Respondit IESVS, & dixit ei: Amen amen dico tibi, nisi quis
 renatus fuerit denuo, non potest uidere regnum dei. Dicit ad eum Nicodemus: Quo
 modo potest homo renasci, cum sit senex? Nunquid potest in uentrem matris suæ ite
 rato introire, & renasci? Respondit IESVS: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus
 fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum dei. Quod natum est
 ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est. ¶ Nicodemus pharisæus
 erat, & princeps ludæorum & Galilæus, ut cap. septimo huius, numero sexagesimo
 septimo, ex ipso Ioanne cognoscitur. Et ipse cupiebat regnum dei. Et uenit nocte ad
 IESVM, non enim aperte uenire ausus erat, ne à synagoga excluderetur aliorum, sci
 licet scribarum & pharisæorum: & carnalis adhuc erat, & secundum primam gene
 rationem incedens, ac planè nesciens spiritum. Si enim spiritum habuisset, non in te
 nebris, sed in die uenisset ad IESVM: & apertus, non occultus fuisset discipulus: quid
 est enim in occulto esse discipulum & non in aperto: nisi occulte confiteri, & in aper
 to negare? Necdum Nicodemus sortem eorum reliquerat de quibus Ioannes capite
 duodecimo, dicit: Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam dei. Ve
 nit tamen ad dominum nocte: & non solus ut uidetur: princeps enim erat, & magna
 uir autoritate. Et ait ad dominum, Scimus, tanquàm non solus esset, sed alijs comita
 tus. Rabbi (inquit) scimus, quia à deo uenisti magister, id est scimus, quod quæ doces,
 à deo doces: quia nemo potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit deus cum eo:
 quasi diceret, fieri nõ potest ut deus non adsit signis & uirtutibus, quas tu facis: ergo
 & uerbis tuis: & proinde quæ doces, à deo doces. Et cum hæc dicebat Nicodemus,
 uerum dicebat: sed secundum intelligentiam suam multo minus, quàm quod domi
 nus erat. Nam & prophetæ à deo uenerunt magistri: & quidam eorum fecerunt si
 gna, quæ facere non potuissent, nisi deus fuisset cum eis. Verum non sic CHRISTVS
 uenit à deo magister, neq; sic deus erat cum eo: nam CHRISTVS uenit, ut filius: illi, ut
 serui. Et deus erat cum CHRISTO per hypostaticam unionem: cum illis, per afflatum,
 gratiã & inspirationem. CHRISTVS uenit à deo magister, nõ solum homo, sed θεάν
 θρωπος deus homo: & deus erat cum eo, ut deus cum deo: quandoquidem pater æter
 nus cum filio coæterno. Illi uero uenerunt à deo magistri: sed solum homines, & de
 us cum illis, ut deus cum hominibus, quo modo Nicodemus, cum spiritum nondum
 haberet, intelligebat. Et quia Nicodemus uenerat, ut quippiam de regno dei, quod
E e

dominus uerbis suis inculcabat, intelligeret (ad prædicandum enim regnum dei, missus à patre fuerat) idcirco respondit ei dominus non ad uerba sua, sed ad intencionem: ut in ipso primo congressu, se deum esse manifestaret, & aliquid maius, quàm ipse in ipso accessu conceperat, dicens: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo: siue ut Ioannes habet, *ἄνωθεν*, id est desuper, non potest uidere regnum dei. Quod de natiuitate spiritali, qua & filij dei & nominamur, & sumus, dixit dominus. De qua & prius dixerat Ioānes: Quotquot autē receperūt eū, dedit eis potestatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius: qui nō ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex deo nati sunt. At Nicodemus nihil nisi carnale sapiēs, admirabūsus interrogat: Quomodo potest homo renasci, cum sit senex? Et causam admirationis suæ, sed secundū sensum carnis adhibet, dicēs: Nūquid potest in uentrē matris suæ iteratō introire, & renasci? At nō sic est Nicodeme, ut oporteat senem qui nasciturus sit ad regnū dei, secundo introire uentrē matris suæ, ex quo secundū carnē egressus est: sed semel ingreditur regenerationis aquā, ut spiritalē matrem: & spiritus dei infunditur, & nascitur spiritali natiuitate: fitq; filius dei, ut ita natus uideat, & introeat in regnū dei: quod in hoc mundo ingreditur per symbolicam, & occultam uitam: quia uita eius abscondita est in CHRISTO: in altero uero per gloriam, & reuelatam uitam. Et non nisi semel ingreditur aquam, ut generetur: quia non contingit baptisma iterari. Estq; aqua in hac generatione, ut matris quæ est ecclesia, uterus, Totus homo, ut infans in utero, Deus, & pater, & filius, & spiritus sanctus, ut genitor: quod indicat sacrosancta regenerationis uerba: ut quæ sit in nomine patris, et filij, & spiritus sancti. Spiritus autem infusus, ut in recenter genito anima: sed non ut anima qua corporaliter uiuit homo, sed qua ut spiritu uiuificatur. Ergo semper huius admirandæ, & diuinæ generationis patrem nostrum agnoscamus deum: Matrem nostram, ecclesiā per bapaismum: Vitam nostram qua uiuificamur, infusionis spiritum. Et hæc generatio desuper: nam & aquæ sanctificatio, quæ ut matris uterus est, desuper. Et deus qui huius generationis pater, desuper. Et spiritus qui infunditur, ut uiuificetur quod gignitur, desuper. Quomodo ergo qui hac generatione nascitur, nō etiā desuper erit? Quod sacramentū dignatus est filius dei, huius tã admirandæ & ineffabilis generationis autor, aperire Nicodemo, etsi nondū capaci: ut posteriores, qui in ipsum credituri essent, perfectius intelligerent, dicens ei: Amen amē dico tibi, nisi quis natus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, nō potest introire in regnum dei: quasi diceret, Certè nisi quis natus fuerit ex aqua, & spiritu sancto: id est ex spiritali matris utero, & spiritu uiuificante, non potest in regnū spiritus, quod est regnum dei, introire: sicuti nisi quis natus fuerit ex carne, id est carnali matre & anima uiuente, non potest introire in regnum carnis, quod est regnū huius mundi. Cuius causam subdidit dominus, dicens: Quia qd' natū est ex carne, caro est: & quod natū est ex spiritu, spiritus est. Homo qui ex carne natus est, secundum hanc generationem, caro est, & homo carnalis: & homo qui ex spiritu natus est, spiritus est, & homo spiritalis. Ergo primus homo, uetus homo noster est: & secundus homo, nouus homo noster: qui sic debet dominari primo, ut cælum terræ, ut lumen tenebris, ut incorruptibile corruptibili. Et utinam deus huius generationis autor & amator, inspiret hominum cordibus, ut hanc attendant generationem, & considerent cuius sint filij, & quo spiritu uiuant. Viuunt enim eo spiritu, qui solum ad eum tēdit. Sed inuidia diaboli, qui ueteris hominis tyrannus est, ad ludibria usq; factum est ut illā attendere non possint, & dignitatem qua nulla maior esse potest, sibi factam ignorent, nouo homine qui secundum deum creatus est suffocato atque extincto: cui soli deus applaudere uolebat ut filio. ô misera hominum conditio, qui & se esse filios dei nesciunt, & filiorum dei in seipsis per ludibria ueteris hominis sunt homicidæ: nō aliter spiritū dei à se extrudentes, quàm qui hominē iugulat, animam

animā illius ab ipso extrudit: mortui ergo sunt, etsi uetus homo uiuat. Quid igitur faciendum? Quod ait Paulus: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Eph. 5.
CHRISTVS. Tam immēse bonus est deus, ut frequenter filios suos, etiā mortuos, ad hanc spiritalē uitā suscitare uelit. Porro cum diuina audimus, & minime sensibus nostris sunt peruia, mirari nō debemus: quia illa nō à spiritu nostro, sed à spiritu dei sunt profecta, qui non omnibus mysteria sua pandit, sed quibus uult: ut subdit Ioānes dominū dixisse ad Nicodemū hoc pacto. **¶** Nō mireris quia dixi tibi, oportet uos nasci 23
 denuo. Spiritus ubi uult spirat, & uocē eius audis: sed nescis unde ueniat, & quò uadat. Sic est omnis qui natus est ex spiritu. Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri? Respondit **IESVS,** & dixit ei: Tu es magister in Israēl et hæc ignoras? **¶** Cū dominus dicit, Oportet uos: Nicodemus nō solus fuisse uidetur, cū dominus de multitudine loquatur. Et cum dicit, Nasci denuo: illud denuo, Græce dicitur *ἄνωγεν*, ut dictum est, & perinde est ac desuper. Et cur Nicodemus mirari nō debeat de uerbis ipsius, causam subdit, dicens spiritum ubi uult spirare: id est nō pro arbitratu nostro, sed pro uoluntate sua, & spiritalium aut uerborum, aut scripturarū, aut factorum suggerere intelligentiā. Nō ergo putet homo se suo sensu ad intelligentiam diuinarum scripturarum allurgere posse: sed suam omnino impotentiam agnoscendo, illam à deo petat: quod si etiā pro largiflua dei bonitate illā assequatur antequā petat (ut quod cap. decimo Actionum apostolicarum habetur, audientes Petrum, acceperunt spiritū repente antequā peterēt) nihil tamen sibi arroget: quia illud desuper donum est, quod non pro sua uoluntate habet: cum id suæ non sit potestatis, etsi nō contra suam uoluntatem, sed pro uoluntate spiritus dei, qui spirat ubi uult. Cuius uocem Nicodemus audiebat (nam uerbum **CHRISTI,** uerbum spiritus erat) & nesciebat unde uox illa ueniret, & quò tēderet. initium enim illius ignorabat, quia illam ab homine, & hominis sensu uenire putabat, & finem itē ignorabat: quia quorsum illa **CHRISTI** uerba tenderēt, non capiebat. Et uocem eius (inquit dominus) audis: sed nescis unde ueniat, & quò uadat. At cuius uocem audiebat, nisi **CHRISTI?** Verba ergo **CHRISTI,** uox & uerba spiritus erant. Et adijcit, Sic est omnis qui natus est ex spiritu: quia qui nascitur ex spiritu, nō quia uolunt homines, nascitur (id enim non tantū non est humanæ potestatis, sed neq; ullius alterius creaturæ) sed quia deus uult: neque qui accipiunt spiritū, sciunt unde ueniat, aut quò uadat: nisi ij quibus spiritus id inspirare uult, & ut uult inspirat. Et hoc, Spiritus ubi uult spirat: de spiritu sancto hoc loco intelligendum omnino uidetur: non de spiritu sensili, quem flatum uentūq; dicimus: tum quod idem est uocabulum *τὸ πνεῦμα*, quo & pauloante & paulopost utitur pro spiritu sancto (ad quid enim tā è uicino uteretur æqui uoco: tū quod uoluntas spiritui sensili nō cōuenit, ut spiret quò uult, sed quò prouidentia impellitur. Cæterum scimus cum flat sensilis spiritus, quem Græci *ἀνεμω*, nos uentum dicimus, unde ueniat, ut ab oriēte, occidente, aquilone, aut notho: & quò uadat, quia in partem oppositā unde flat: & pleruntq; peculiariter locū unde oritur scimus, ut flumen aut lacum. De spiritu ergo sancto illud dictū rationabiliter esse uideō. Verba ergo superius dicta à domino, quæ uita sunt & spiritus, audiēs Nicodemus, & sensui suo immanēs, multo magis mirabat, & dicebat: Quomodo possunt hæc fieri? Homines carnales sensibus carnis suæ immanentes, cum ad diuinorum sacramenta accedūt, quo magis sensibus suis innitūtur, eo magis diuina illa admirātur, nō tanq; possibilia, sed tanquā impossibilia. Et ideo si sibi immaneant, euadunt *ἄπιστοι*, id fieri posse non credentes quod suo sensu, suæ uel ratione attingere non possunt. Quod tamen accidere non debuit Nicodemo. Nā erat magister in Israēl: & proinde nequaq; suū sensum sequi debebat: sed intelligere quod mysteria dei, quæ dicebat **CHRISTVS,** non pro uoluntate humanaen, que sensu hominis capiuntur: sed pro diuina uoluntate, in cuius solius

potestate sunt eiusmodi, & solo spiritu quem ea infundit, capi possunt. Sic & veteris legis mysteria. Ac ita credere debebat: idcirco haud ab re audiuit à domino, Tu es magister in Israël, & hæc ignoras? Et quod subiungit Ioannes, adiecit dominus, dicens.

24 » Amen amen dico tibi, quod scimus loquimur: & quod uidimus testamur, & testi-
 » monium nostrum non accipitis. Si terrena dixi uobis, & non creditis: quomodo si di-
 » xero uobis cœlestia, creditis? ¶ Sciebat dominus quid loquebatur: quia dei sapientia
 erat, & dei sapientiam loquebatur. Et in se ut in prototypo exemplari omnia sancti-
 ficante, hanc natiuitatem ex aqua & spiritu & factã, & faciendam uiderat, & hanc se-
 cundũ spiritũ natiuitatẽ testabatur: quanquã & oculis eius omnia, etiã antequã fiãt,
 sunt præsentia. Verum Nicodemus & qui cum eo erant, etsi regnum dei affectarent,
 hoc testimonium non accipiebant: quia qui sensui carnis hærent, diuinorum nõ sunt
 capaces. Nec mirum, si non accipiebant. Nam si quando dixit eis terrena, id est para-
 bolas ex rebus terrenis desumptas, non crediderunt: quomodo si dixisset eis cœlestia,
 ut nunc quoque fecit, fuissent credituri? Hoc argumẽtum à maiori sumitur: nam qui
 terrenorũ non sunt capaces, multo quoque minus cœlestium: & cum illis nõ credãt,
 his etiã non credant necessum est. At cogitare poterant, dum hæc uerba domini au-
 diebant, quis cœlestia scire potest, nisi qui fuerit in cœlo? Immo & id cogitasse uiden-
 tur, & dominus ad cogitationem ipsorum id adiecit, quod ex uerbis eius sic subdit

25 » Ioannes. ¶ Et nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis, qui
 » est in cœlo. Et sicut Moyse exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium
 » hominis, ut omnis qui credit in ipso, non pereat, sed habeat uitam æternam. ¶ Quod
 secretas cogitationes eis pandit, se ipsis deum insinuat, ut reuera est: ipse enim est fili-
 us hominis, qui immobiliter ascendit in cœlum à constitutione mundi: & qui immu-
 tabiliter descendit de cœlo, cum uerbum caro factum est: & qui est in cœlo, quia nun-
 quam dexteram patris deserens. Et hic sermo de filio hominis, secundum hypostasim,
 quæ diuinum uerbum est, intelligitur: secundum quam intelligentiam & in cœlo, &
 in terra erat, & in omni gente & natione. Nec minus in Africa, & in Europa, in Pan-
 nonia, Germania, Italia Gallia, Iberia, quãdo prædicabat Iudæis, & ille idem qui præ-
 dicabat Iudæis, quã in Asia & Iudæa: licet solis Iudæis corporaliter appareret. Exul-
 tẽt ergo Pannonij, Germani, Itali, Galli, Hispani, quod filius hominis etiã dũ mortalis
 esset, æque inter ipsos fuerit atq; inter Iudæos: sed inter illos modo solum impassibili,
 inter Iudæos etiã passibili: quodq; eũ illi iugiter uideant fide, quẽ pauco tẽpore Iudæi
 uiderũt corpore. Et quo fidei uisio melior est, quã corporis: eo se (modo credãt) bea-
 tiores putẽt ijs, qui uiderũt & non crediderũt. Prosequamur igitur CHRISTVM omni
 fide & amore: qui sic semper nobiscũ fuit, et sic se nobis uidendũ præbuit, ut beatos ef-
 ficeret: nam (ut paulo post dicetur) sic deus dilexit mundum, ut filium suum unigeni-
 tum daret: ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Et cur
 pater misericordiarũ & immensæ dilectionis, non dedisset filium suum pro omni gen-
 te, qui erat in omni, nedum in Iudaica gente: ut de eo scriptum est: In omni terra ste-
 titi, et in omni populo, & in omni gente primatum habui: & omnium excellentium &
 sublimium corda, propria uirtute calcaui: & in his omnibus requiem quæsiui. Et hæc
 est uniuersa, & sola uiuifica theologia, nosse, & id quidem uiua fide, quam dat deus,
 non quam præsumit homo, CHRISTVM & uerbũ eius esse omnia: qui enim hoc no-
 uit, omnia nouit. Alio quoque modo se Nicodemo deũ insinuat, cũ ex se ipso denũci-
 at futura, quæ ille & amici eius posteaq; facta fuerũt, apertissime cognouerũt. Nã ipse
 erat qui loquebatur (Dixerat enim, Amen amen dico tibi) quiq; futura denunciabat.
 Verũ alij cum denunciabãt futura, non ipsi erant, qui loquebantur, sed alius: proinde
 dicebant, Hæc dicit dominus, aut quippiã simile: quo modo haudquaq; denunciabat
 dominus, sed absolute, tanq; qui nõ alieno, sed suo spiritu cognosceret: quod dei pro-
 prium est.

Ecc. 24.

priū est. Quod aut futurū denunciabat, hoc erat: & sicut (Inquit) Moses exaltauit ser-
 pentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. quo futuram exaltationem su-
 am in crucis stipite pro mundi uita denunciauit. De serpente exaltato à Mose, scri-
 bitur libro Numerorum capite uigesimo primo, ubi sic habetur: Locutus est domi-
 nus ad eum, id est Mosen: Fac serpentem aeneum, & pone eum pro signo: qui per-
 cussus aspexerit eum, uiuet. Fecit ergo Moses serpentem aeneum, & posuit eum pro
 signo: quem cum percussi aspicerent, sanabantur. Si serpens ille ponebatur pro si-
 gno: ergo pro alterius rei quæ ueritas erat, signo ponebatur. Et si à percussis à ser-
 pentibus promptè aspicietur, in sublimi esset, & facile cōspiciuus omni populo ne-
 cesse erat: exaltatus ergo. Et in deserto, in quo potuit melius exaltari, quàm in ligno.
 Omnia ergo erant eis pro signo & figura. Serpentes igitur ignei, dæmonia, quorum
 iacula ad mortificandū sunt ignita. Ictus ac percussiones eorum, peccata. Mors subse-
 quens: mors secūda, quā supplicium comitatur æternum. Serpens aeneus, beneficus
 & saluificus CHRISTVS. In illis serpentina figura, astus ad perdendum. In hoc, dei
 prudentia, ac sapientia ad saluandum. Rutilus serpētis aenei, & flāmeus color, CHRI-
 STI charitas. Exaltatio serpētis in sublimi stipite, & loco omni populo cōspicuo: ex-
 altatio CHRISTI in ligno crucis coram omni populo. Quod serpens in stipite pen-
 dēs, erat sine uita: CHRISTVM in ligno pro nobis pendentem, reuera passum ac mor-
 tuum designat. Populus percussus à serpentibus, peccatores: Aspectus serpentis, fi-
 dem in CHRISTVM: Sanitas ex aspectu, salutem ex fide, uitam que æternam: ut in-
 telligamus nos ex fide IESV CHRISTI, qui est æterna dei sapientia, quæ dæmonas
 uicit & superauit, non ex operibus nostris fore saluādos, nulla enim opera saluabant
 eos in deserto, sed solus serpentis aspectus. Et ad hoc ipsum se exaltari in cruce uo-
 luisse, ut fide esset omnium animarū salus, aperuit dominus, cum subdidit: Vt omnis
 qui credit in ipso, non pereat: sed habeat uitam æternam. proinde non quæras: Quid
 faciam ut habeam uitam æternam? aspice CHRISTVM in ligno pendentem, id est cre-
 de mortem eius tuam esse uitam & salutem, & uiues. Fac tamen quod iubet: quan-
 quā non ex operibus tuis, sed ex fide IESV CHRISTI uiues, & uiua quidē fide: quæ
 mortua intelligitur, cū otiosa est, id est cum operari quod mandat possis, & non ope-
 raris, aut contraria operaris: nam fides, signum operum non est, sed opera signum fi-
 dei sunt. Et ego (inquit Iacobus apostolus) ostendam tibi ex operibus fidem meam. *Iacob. 2.*
 Et quæ causa fuit tantæ salutis, ut uoluerit deus in fide filij sui in cruce morte exalta-
 ti, uniuersum mundum saluare? Amor, & incomprehensibilis erga homines, quos
 ipse in mundo condidit, charitas: & maxime in eo homine, & propter eum, qui est fi-
 nis uniuersorum. Quod ex uerbis domini subdit Ioannes, dicens. **¶** Sic enim deus *26*
 dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret: ut omnis qui credit in eum, non
 pereat, sed habeat uitam æternam. Non enim misit deus filium suum in mundum, ut
 iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudica-
 tur. **¶** O amor, ô charitas, cuius uel minima particula sufficeret corda dirumpere. Pa-
 ter omnium, conditor & opifex, suum coæqualem, consubstantialem, coæternum
 & eum unicū dedit pro mundo filium, ut saluaret mundū. Et cum filius esset uita, &
 de se mori nō posset, fecit eum mortalē, et (excepto peccato) nobis per omnia similē:
 ut eū nobis non solum daret, sed daret ad moriendū pro nobis, qui omnes morte era-
 mus digni: & morte quidem nunquā reparabili ad uitam, nisi si quos gratia excepe-
 rat, at ille quantum erat ex se, solus erat uita dignus. Et ut promptior & facilius esset
 mundi salus, uno aspectu, id est fide filij dei, uoluit uniuersum mundum saluatum iri.
 Et in sublimi fide intuendum collocauit, in cœlesti throno suo, in dextera sua: ad quē
 omniū regionum & nationum oculi, nō solum mentis qui fidei sunt, sed & corporis,
 facile conuertantur. Quid enim oculis magis obuium, quàm cœlū: quid oculis dele-

ctabilius, quid menti optabilius habitatore cœli: Et quo alio potuisset deus magis illa
 charitatis immensitatem testari, & dilectionis inexplicabilis (ut sic dicam) indicibilia-
 tem explicare, quàm dādo deum pro homine, uitam pro morte, infinitum pro finito:
 ita quod deus homo fiat, uita mors, et infinitū finitum: & proinde homo euadat deus,
 mors uita, et finitū infinitū: nā omnes, quos aspectu fidei uiuificat, uita uiuent æternæ:
 & omnes in deo quodā modo, aut potius supra omnem, qui explicari possit, modū
 erunt deus, qui erit omnia in omnibus, & finiti in infinitudine infiniti. Sed hæc non-
 dum in cor hominis ascenderunt: reuelabuntur autem, sic tunc diligentibus deum, ut
 & ipsi dilecti sunt: sic cognoscentibus deum, ut & ipsi cogniti sunt. Et cum audimus
 hic mundū: Sic deus (inquit) dilexit mundum, non intelligamus opera mundi & car-
 nis, quæ deus odit: sed dei creaturam & hominem, quem ipse condidit. Et licet ob se-
 mina maligni, creatura dei corrupta esset, mūdusq; corruptus, & condēnatione per-
 petua dignus: attamen filius dei quando uēnit, non uēnit ut condemnaret dignū, sed
 ut saluaret indignum. Nō enim (inquit) misit deus filium suum in mundū, ut iudicet,
 id est condemnet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum: amore enim uēnit &
 misericordia, nam ipse erat ueritas, cui misericordia ad hoc faciendū obuiauit: quæ ad
 Psal. 84. modū scriptum est: Misericordia & ueritas obuiauerūt sibi. Amor pacem & reconcilia-
 tionē cum dei iustitia fecit, sicut subditur: iustitia & pax osculatae sunt. quod osculum,
 infinite dei charitatis est indicium. Pax hæc nostra cum deo, facta est in cœlo, & infi-
 nito indissolubilitatis uinculo firmata. Quis igitur dubitet uenire ad tantā CHRISTI
 pacem, ad tantam misericordiam, ad tantam charitatem? Rumpere cor lapideum, &
 de durissimo silice prodeāt in multa dulcedine pietatis aquæ. Vēnit ergo ut mundus
 saluaretur per ipsum, quia uēnit ut mundus uideret ipsum, & uidēdo ab omni serpē-
 tino morfu sanaretur, & minime condemnaretur, minime moreretur: quia qui credit
 in eum, non iudicatur. Iudicium & cōdemnatio, mors secunda, quæ est priuatio uitæ
 æternæ. At de ijs qui ad ipsum fide aspicerē nolunt, subdit dominus, referante Ioan-
 ne, dicens. ¶ Qui autem non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine uni-
 geniti filij dei. Hoc est autem iudicium, quia lux uēnit in mundum, & dilexerunt ho-
 mines magis tenebras quàm lucem. Erāt enim eorum mala opera. Omnis enim qui
 male agit, odit lucem, & nō uenit ad lucē, ut non arguantur opera eius. Qui autem fa-
 cit ueritatem, uenit ad lucē, ut manifestentur opera eius, quia in deo sunt facta. ¶ Ut
 oculus, qui superueniente lumine non uidet, cæcitati deputatur: sic qui nō credit, iam
 adiudicatus est priuationi æternæ lucis: quia non credit in nomine unigeniti filij dei,
 qui est lux uera, quæ illuminat omnem hominem uidentem. ipse autem tām lucem
 superuenientem, quia non credit, non uidet: credere enim, uidere est. Adhæc ut oculus
 qui non uidet lumen mundi dum adest, non uiuit uita oculi, sed mortuus est mun-
 do: sic homo qui non uidet lumen dei cum adest, non uiuit uita hominis, sed est deo
 mortuus: uerbum enim dei quod deus est, uita, & uera uita, & sola hominis uita
 est. Hæc autem adiudicatio ac cōdemnatio ideo hominibus accidit, quia filius dei, qui
 est lux hominum, lux a deo ueniens, & lux uera, uēnit in mundum, & eiusmodi ho-
 mines magis dilexerūt tenebras, quàm lucem illam. Et quæ fuit causa? Mala ipsorum
 opera: nam omnis qui mala agit, amat tenebras. quid enim sunt mala uitæ & pecca-
 ta, nisi tenebræ? Qui autem amat tenebras, odit lucem: & non solum odit, sed & ti-
 met & horret. Quod in natura manifestant ominosæ & maleficæ uolucres, tenebras
 rum amatrices: ut ululæ, noctuæ, ascalaphi, epopes, & aliæ id genus permultæ, quæ
 lucem oderūt: & non solum oderunt, sed & timent & horrēt. Et cur id? Quia male-
 ficia earum in luce deprehendūtur. Sic qui mala agunt, & amant tenebras uitiorum,
 oderunt lucem CHRISTI. Et timent ac horrent ad illam spiritualem lucem uenire,
 quæ arguit eorum mala opera: quia non sunt opera lucis, ac secundum diuinam uo-
 luntatem.

luntatem facta, sed contrā: in quæ omnis amator lucis debet esse ultor, haud secus ac luci uagæ uolucres, in noctiuagas si in luce compareant, ulciscuntur. At cōtrā, omnis qui bona facit, amat lucem. Quid enim sunt bona opera, nisi opera lucis, & eius lucis, quæ est lux uera: & ideo opera ueritatis, opera fidei, opera plenæ in deo fiducia, opera perfectæ charitatis? Qui autem amat lucem, tenebras odio habeat necesse est: sunt enim cōtraria. At qui odit tenebras, gaudet esse in luce, & uenire ad lucē, ut opera lucis in luce sint manifesta: non enim timet, ne opera illa in luce arguantur: quia lux uera, non arguit bona opera: quandoquidem in deo, & secundum dei beneplacitum ac bonam uoluntatem sunt facta. Qui ergo bona facit, uenit ad lucem ueram, quæ est CHRISTVS filius dei: quem summe amat, quem summe quærit, & à quo minime timet argui. Quod si etiam uenit ad lucem huius mundi: ad hoc uenit, non ut ipse uideatur aut opera eius, sed ut ea uidentes glorificent patrem, qui in cœlis est, & ueram lucem ab eo ab æterno progenitam, & in eo æterne manentem. non enim amat uenire ad lucem mundi, nisi quatenus id faciat, aut facere speret, ad ueræ lucis agnitionem. Alioquin qui amat lucem mundi, & cupit opera sua ad lucem huius mundi uenire: proprie est amator gloriæ, & non sunt bona opera, quæ bona putat, nec in deo facta, sed facta in mundo, & propter gloriam propriā, nō propter dei gloriā. nam lux huius mundi, non est lux uera, in qua opera mala arguantur, & bona approbentur: sed plerūq; in ea bona tanquā mala arguuntur, & mala approbantur: & hæc lux est cæcorum, & non spiritu uidentium. Et ideo qui ad istam lucem recta intentione uenit, bona opera sua pandendo, perinde atq; is qui lumen super candelabrum ponit, non magnopere curat si à multis arguatur, dummodo paucis ad dei gloriam, non suam, lucere possit. Quod si accedit ei gloria, illam non quærit: sed eam solam, quæ dei est, uult enim deus quæri solus, qui cum sic quæritur, inuenitur, & is pariter qui gloriam dei quærit. At qui deum & se quærit, hic deum nō inuenit, & seipsum perdit. Sit oculus tuus simplex, & totus lucidus eris. Oculus, mens, intentioq; cordis. Corpus, ipse homo totus. Ergo qui ueritatem facit, uenit ad lucem: & lucem quidem non huius mundi, sed uerā lucem. Quare? Quia illius lucis maxime est amator. Amor ergo, dux est ad ueram lucem. nam nisi amaueris, nunquam quæres illā, nunq; ad eam ibis, necq; opera ueritatis unq; facies: eadē nanq; est, lux ipsa uera & ueritas. Quam igitur charitas, quæ ex uera luce genita perducit ad lucem, & ueritatem per amorem, est cunctis optanda, amplectenda, stringenda? Et quid dominus postea fecerit, subdit Ioannes, **¶** Post hæc uenit IESVS & discipuli eius in terram Iudæam, & illic morabatur cum eis, & baptizabat. Erat autem & Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim: quia aquæ multæ erant illic, & ueniebant, & baptizabantur. nō dum enim missus fuerat Ioannes in carcerem. Facta est autem quæstio ex discipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione. Et uenerunt ad Ioannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trās Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes ueniunt ad eum. **¶** Dixit Ioannes in fine præcedentis capituli, quomodo dominus non credebatur semetipsum Iudæis: quāquā multi credidissent in ipsum. Ex quo intelligimus, eū elapsis celebratis paschalis diebus, ex Iudæa aliquo profectū, unde iterū redijt in Iudæam: at non uersus in Hierusalē, sed in partes, quæ magis deurgunt ad Iordanē. Vbi ipse nō in persona (ut & Ioannes) uisibiliter, sed per apostolos baptizabat: quanq; & ipse sit, qui in ueritate, & inuisibiliter baptizat oēs. At Ioānes baptizabat alio in loco, cui nomen Aenon iuxta Salim. Quem locū elegerat Ioannes, quia illic multæ aquæ erant: adeo ut si multi uenirent, facillime baptizari ualèrent. Et id fuit anteq; Ioannes in carcerem mitteretur: quia ab illo tempore nullos baptizauit. Verum plures ad CHRISTI baptismum confluebant, quā ad Ioannis, & iam pauci ad Ioannem descendebāt: ut iam prophetia Ioannis, illum oportet crescere, me autem minui, ut uera probare.

tur. Tunc discipuli Ioannis ægreferentes, mouerūt quæstionē contra Iudæos, qui ad
 CHRISTI baptismum descendebant: cur non potius uenirent ad Ioannem, qui missus
 erat ad purificandum, id est baptizandum, & dudum baptizauerat: cur eo relicto, al-
 terum sectarentur? Et stulto zelo ducti, querelam ad Ioannem detulerunt, dicentes:
 Rabbi, ecce is qui erat tecum, cui tu testimonium perhibuisti, quem tuo honorasti te-
 stimonio, baptizat. Quasi dicerent: hanc tibi rependit gratiam pro testimonio tuo.
 Omnes aufert discipulos tuos, & omnes ad eum ueniunt. Hic stultus zelus, hæc inor-
 dinata affectio, & misera discipulorum Ioannis querela: quæ manifeste ostēdit, quan-
 tum malū sit esse addictum alicui, siue Petro, siue Paulo, siue alij cuicumq;, quantūuis
 sancto, quàm deo. Quod malū in sectis maxime grassari solet, quando cūq; sectæ fiūt:
 quod ostēdit secta Ioannis. Verū id minime placuit Ioanni, neq; his pro quibus, aut er-
 ga quos stulta æmulatio suscipitur. Proinde respōdit eis Ioannes: quod subdit hic eū
 29 » gelita cognominis illi, dicens. ¶ Respondit Ioannes, & dixit: Non potest homo ac-
 » » cipere quicquā, nisi fuerit ei datū de cælo. Ipsi uos mihi testimoniū perhibetis quod di-
 » » xerim, non sum ego CHRISTVS: sed quia missus sum ante illum. Qui habet spon-
 » » sam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter
 » » uocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletū est. Illum oportet crescere, me au-
 tem minui. ¶ Ioānes eorum zelum damnat: quia in ipsum, eū zelum habebāt, quem
 CHRISTO debebant: quādoquidem non debet homo sibi uendicare quicquā hono-
 ris aut gloriæ, nisi sit ipsi datum de super. Quomodo ergo hanc sibi gloriā, quæ erat
 CHRISTI, & quæ ipsi data erat de super, arrogaret Ioannes? qd' nihilominus eius uo-
 lebant discipuli. Et id nulla eius culpa, neq; eo id requirēte: immo oppositū deprecā-
 te, à discipulis ipsius fiebat: quia & nunc apertè testatur, & prius apertè testatus erat
 corā ipsiis & Iudæis qui missi fuerant, quod non esset CHRISTVS, ut capite primo hu-
 ius, numero decimo uisum est, & apud Matthæum cap. tertio, numero 22. quod ipse
 baptizabat in aqua: ille uero qui post ipsum uenturus erat, baptizaturus esset in spiritu
 sancto & igni: & hic quod missus esset ante illum, & ne putarēt lōgo post tēpore ex-
 pectādum, dixerat: Medius autem uestrum stetit, quē uos nescitis: ipse est qui post me
 uenturus est. & ipsi erant horum uerborum testes, ut uel sic intelligere possent eum
 qui baptizabat, & quē cū querela, sed male apud ipsum detulerāt, esse CHRISTVM.
 Quomodo ergo non intelligebant ex Ioanne ipsum esse Mesiam ac CHRISTVM,
 non Ioannem? & se studij sui zelum in eum conuertere debere, non in Ioannem? &
 existimare purificationē eius, id est baptismum potiorē esse quàm Ioannis, cum Ioan-
 nis purificatio in aqua esset solū, & frigidō elemento: illius autē in spiritu sancto, & cha-
 ritatis igne feruentissimo, quæ est charitas dei immēsa, & incomprehensibilis? Qua-
 re gaudere debebāt, si omnes ad ipsum confluēbant: sed & ipsi quoque si sapuissent,
 ad ipsum properassent festinantissimi: ut ipsi qui erant aqua solum purificati & præ-
 parati, spiritu sancto purificarentur, & perficerentur: immo & ipse Ioannes propere-
 re debuit, nisi fuisset figura legis, & uetustatis cōclusio: quāquā & ipse, sed occulte, se
 cretoq; sacramēto etiam ex utero matris, erat spiritu sancto purificatus. Non debuit
 ergo querela ulla suboriri, quod plures ad purificationem IESV properarēt, qui erat
 CHRISTVS, quàm ad Ioannem, qui erat solū præcursor eius, & spōsi amicus. Et ut ipsi
 magis intelligerēt quis ipse esset, & quis ille, ait eis, qd' ille erat sponsus, de quo in psal-
 psal. 18. mo duodeuigelimo: Et ipse tanquā sponsus procedens de thalamo suo. Exultauit ut
 Cantic. 4. Canticū cāticorum: Fauus distillans labia tua sponsa, mel & lac sub lingua tua: & odor
 uestimentorū tuorum, sicut odor thuris. Ipse uero Ioannes erat amicus sponsi, nō qui
 sedet cum sponso: sed qui assurgit loquente sponso, ut audiat eum, & gaudio gaudet
 propter uocem sponsi. Et quid loquitur sponsus? Euangelium dei, nouum cum deo,
 pactum,

pactum, ueritatem, iustitiam, gratiam. Hæc est uox sponsi, propter quam amicus spon-
 si gaudet. Debet ergo uetus lex audire nouam, & gaudere propter nouam, ut Ioan-
 nes propter uocem CHRISTI. Hoc ergo (inquit) gaudium meum impletum est. Gaude-
 bat Ioannes, quia deus ipsum elegerat præcursores sui Messæ, qui idem deus & dei fi-
 lius erat. Gaudebat, quia quod de ipso prædixerat, quod baptizaturus esset in spiritu
 sancto & igni, implebatur. Gaudebat, quia multi ad baptismum CHRISTI accederent,
 pauci ad suum. Quia (inquit) illum oportet crescere, multitudine scilicet euntium ad
 ipsum, purificandorum ab ipso, & credentium in ipsum: me autem minui, numero et
 multitudine talium, immo deficere: sicuti & legem ueterem, quæ solū figura & umbra
 erat, præsentate ueritate atque luce. Nequaquam ergo discipuli Ioannis queri debebāt, quod
 IESVS baptizabat: quia baptismum ipsius erat uerum, et illud Ioannis solum figura: sed
 gaudere cum Ioanne, quod omnes confugerent ad IESVM, & non ob id æmulari il-
 li: nam oportet omnibus qui uerè sapiunt, omnia IESVM esse: Ioannem autem eius
 comparatione nihil, ut uetus lex nihil est respectu gratiæ, quæ est domini nostri IES-
 V CHRISTI. Nec immerito, ut per euangelistam Ioannem, subdit fidelis CHRIS-
 TI præcursor Ioannes, dicens. ¶ Qui desursum uenit, super omnes est: qui de terra 30
 ¶ ra est, de terra est, & de terra loquitur: qui de cælo uenit, super omnes est. Et quod
 ¶ uidit & audiuit, hoc testatur: & testimonium eius nemo accipit. Qui autem accepe-
 ¶ rit eius testimonium, signauit, quia deus uerax est. Quem enim misit deus, uerba dei
 ¶ loquitur: non enim ad mensuram dat deus spiritum. Pater diligit filium, & omnia dedit
 ¶ in manu eius. Qui credit in filium, habet uitam æternam: qui autem incredulus est fi-
 ¶ lio, non uidebit uitam, sed ira dei manet super eum. ¶ Qui de cælo uenit, filius dei
 ¶ est, CHRISTVS IESVS, sponsus æternus: & est non solum supra homines, sed su-
 ¶ pra omnia: quod etiam ἐπάνω πάντων ἐστί σημαίνει potest: qui autem supra omnia
 ¶ est, deus est. At qui de terra est, terrenus est. Ille qui de terra est & terrenus, quia pa-
 ¶ tre & matre terrenis genitus, Ioannes est. Qui si loquitur, terrena humanaque lo-
 ¶ quitur. Quod si quid aliud, ut diuinum & cælesti, ut hic loquitur: non ipse est qui lo-
 ¶ quitur, sed spiritus dei qui loquitur in eo. Qui autem de cælo uenit, supra omnes &
 ¶ omnia est. Qui cum loquitur, cælestia diuinaque loquitur: & ipse est, & spiritus eius, qui
 ¶ loquitur. Et quod uidit apud patrem, & audiuit à patre, quod uidit & audiuit in æter-
 ¶ nitate, cui omnia semper præsentia, nota & perspecta sunt, testatur: et testimoniū eius
 ¶ nemo accipit: quia tantū est, tam altū, tam sublime ut nemo sufficiat accipere. Verum
 ¶ qui accepit testimoniū illud, hoc sigillo sigillauit, DEVS VERAX EST. hoc est sigil-
 ¶ lum euangelij, quod est testimonium IESV CHRISTI, DEVS VERAX. Sed quis
 ¶ accepit, & quis sigillauit? Deus pater. Non enim sigillatum est ab homine, sed à deo:
 ¶ nam quem misit deus, uerba dei loquitur, non hominum. At quis deus, qui misit? Pa-
 ¶ ter æternus. Quis missus uerba dei loquitur? Filius dei æternus. Quo spiritu loqui-
 ¶ tur? Suo spiritu æterno & immenso. nam pater qui supra omnia deus est, non dat fi-
 ¶ lio, qui supra omnia deus est, spiritum ad mensuram, sed spiritum immensum & æter-
 ¶ num: qui item supra omnia deus est. quid enim immensum esse potest, & ἄμετρον,
 ¶ quod deus non sit? Et si aliqui homines capere uideantur testimoniū CHRISTI, non
 ¶ ipsi capiunt, sed spiritus CHRISTI, qui in ipsis est. Pater diligit filium: & immense qui-
 ¶ dem diligit, quia infinite dilectionis capax est, quam & infinite patri repedit: qui cum
 ¶ sit infinitus, infinite est diligibilis: & is infinitus amor patri & filio mutuus, spiritus il-
 ¶ le sanctus est, qui filio non datur ad mensuram. Hi ergo tres, immense diligens, im-
 ¶ mense dilectus, & immensus amor, à diligente principium motionis in dilectum, fi-
 ¶ niens sine fine in amore (amor siquidem finis infinis) unum sunt immensum. Et nõ
 ¶ solum pater filio quem sic diligit, dedit spiritum illum immensum, qui est sine men-
 ¶ sura: sed omnia quæcunque cõdita sunt in cælo & in terra, dedit in potestate eius. Et

ad quid dedit: Vt ipse qui est uita, & uita quidem æterna, det ijs quæ condita sunt uitam æternam, & creaturis cōmunicet suæ infinitæ bonitatis donū, & eas ad confortiū suæ diuinitatis, quæ est felicitatis abyssus, euehat: nam qui credit in filiū dei, qui est IESVS CHRISTVS super omnia benedictus, habet uitam æternam: quia habet filiū dei: non quod adhuc habeat manifestā, sed occultam. Qui autem incredulus est filio dei, uita illa priuatus, nō uidebit uitā illam æternam: quia nō uidebit in gloria filium dei, sed ira, indignatio & ultio dei manet: siue ut Græce habetur *μενῆ ἐπ' αὐτόν*, id est manebit super eum: sic enim uetusti codices Græci manu scripti habent, non *μείνει*, id est manet. Et per futurum enunciandum indicat etiam uerbum quod præcedit, uidebit: ut sic dicamus, non uidebit uitam, sed ira dei manebit super eum: quod etiam sermonis proprietates exigunt. Sed & ira dei, id est ultio & uindicta, non quamprimum manet super incredulum: sed reuera nisi resipiscat, manebit super eum: quia ut scriptum est, *Psal. 36.* Dominus irridebit eum, quoniam prospicit quod ueniet dies eius. Non quāprimum manet (inquam) ira dei super incredulum, nisi fortè dicas, quod manet super eum etiam in hoc mundo: etsi nondum manifesta, occulta tamen. nam ut fides facit occulte uiuere in hoc mūdo uita æterna: ita infidelitas facit occulte morte æterna mori in hoc mundo: & ut in fideli occulta est tota gloria dei, quam aliquando habiturus est (nam in eo cœlestis pater & filius inhabitāt: & mansionem (inquit) apud eum faciemus) sic in incredulo, & infideli occulta est diuina ultio, quam tādē passurus est: uas est enim inferni, & mortis, quī diabolus est. Ergo qui fidei, gloriæ, & pacis est largitor, sic nobis fidem filij dei donare dignetur, ut ipsum inhabitantē habeamus, & uita iam in hoc mundo uiuamus æterna, eam quæ mortalis est, fluxa, & momentanea, quam solā homines uidēt: ne pili quidem facientes præ maiestate gloriæ illius uitæ, quam sola mēs bona fide, quæ est credere in filium dei, percipit: rapta in diligentem illum summum, summum dilectum, & infinitum amorem: quem non sua, sed diuina uita uiuens cognoscit suum esse unum & trinum deum, patrem, filiū & spiritum sanctum. Cui honor, potestas, & gloria per imensa seculorum secula, Amen.

Psal. 36.

Iod. 14.

C A P V T Q V A R T V M.

31

32

T ergo cognouit IESVS, quia audierunt pharisæi quod IESVS plures discipulos facit & baptizat, quam Ioānes: quāquam IESVS non baptizaret, sed discipuli eius: reliquit Iudæam, & abiit iterum in Galilæam. Oportebat autem eum transire per mediam Samariam. ¶ Venit ergo in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sychar, iuxta prædiū quod dedit Iacob, Ioseph filio suo. Erat autē ibi fons Iacob. IESVS autē fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontē. Hora autē erat quasi sexta. Venit autē mulier de Samaria haurire aquā. Dicit ei IESVS: Da mihi bibere. Discipuli enim eius abierant in ciuitatē ut cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu Iudæus cum sis, bibere à me possis, quæ sum mulier Samaritana? Nō enī coutūtur Iudæi Samaritanis. Respōdit IESVS, & dixit ei: Si scires donum dei, & quis est qui dicit tibi, da mihi bibere: tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquā uiuam. Dicit ei mulier: Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus est. Vnde ergo habes aquam uiuam? Nūquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum: & ipse ex eo bibit, & filij eius, &

10

15